

ЕВРОПЕЙСКА
КОМИСИЯ

Брюксел, 7.10.2020 г.
COM(2020) 620 final

ANNEX 1

ПРИЛОЖЕНИЕ

към

СЪОБЩЕНИЕ НА КОМИСИЯТА ДО ЕВРОПЕЙСКИЯ ПАРЛАМЕНТ И СЪВЕТА

Съюз на равенство:

стратегическа рамка на ЕС за равенство, приобщаване и участие на ромите

{SWD(2020) 530 final}

Приложение 1: Насоки за планирането и изпълнението на национални стратегически рамки за ромите

СПРАВЯНЕ С АНТИЦИГИНИЗМА

Благодарение на работата на Алианса срещу антициганизма, на Европейския парламент и на Съвета на Европа¹ е на път да бъде постигнат консенсус, че антициганизмът (специфична форма на расизъм срещу ромите) допринася за продължаващото изключване на ромите. Тъй като антициганизмът и изключването образуват порочен кръг, борбата срещу тях следва да бъде обединена. Борбата с дискриминацията и антициганизма ще допринесе за успеха на мерките за приобщаване, което от своя страна ще благоприятства за по-голяма откритост и по-широко приемане в обществото. Борбата с антициганизма и насърчаването на многообразието и приобщаването изискват участието на обществото като цяло — както на ромските, така и на неромските общности. Те включват овластяване на ромите и справяне с широко разпространените в обществото (включително институционални) нагласи и поведение. Органите по въпросите на равенството могат да бъдат привилегирани партньори на националните звена за контакт по въпросите на ромите (НЗКВР), като осигуряват стандарти за изпълнение и се застъпват за това в стратегиите да се обръща по-голямо внимание на борбата с дискриминацията.

Националните стратегически рамки за ромите следва да:

- **включват борбата с антициганизма като самостоятелен приоритет с цел:**
 - 1) да се признае наличието на антициганизъм и отговорността да се предприемат действия срещу него;
 - 2) да се отчетат историческите измерения на антициганизма, и по-специално Холокоста над ромите; да се повиши осведомеността относно историята на ромите и да се насърчи помирението;
 - 3) да се повиши осведомеността относно взаимните ползи от многообразието и приобщаването; да се изграждат положителни послания; да се поощряват ролеви модели; да се подпомагат контактите между общностите и взаимното опознаване между различните култури с цел преодоляване на стереотипите и невярната информация относно ромите в образованието, медиите, изкуствата, културата и историята;
 - 4) да се противодейства на дискриминацията като проявление на антициганизма;
 - 5) да се предприемат мерки срещу сизказванията, проповядващи вражда и омраза, и престъпленията от омраза като проявления на антициганизма и да се насърчава подаването на сигнали за мотивирани от предубеждения престъпления, тормоз и насилие;
 - 6) да се подпомага достъпът до правосъдие за жертвите на антициганизъм и дискриминация;
 - 7) да се повиши осведомеността на ромите относно правата им; и
 - 8) да се премахне и предотвратява системната/институционалната/структурната дискриминация², с която се сблъскват ромите;

¹ [Antigypsyism — a reference paper \[Антициганизъм — референтен документ\]](#), Берлин/Будапеща, 2017 г.; Резолюция на Европейския парламент от 15 април 2015 г. по повод на Международния ден на ромите — антиромски настроения в Европа и признаване от страна на ЕС на възпоменателния ден на геноцида над ромите по време на Втората световна война; [Доклад на Европейския парламент относно аспектите, свързани с основните права, в контекста на интеграцията на ромите в ЕС: борба срещу антиромските настроения \(2017/2038\(INI\)\)](#); Резолюция на Европейския парламент от 12 февруари 2019 г. относно необходимостта от подобрена стратегическа рамка на ЕС за националните стратегии за приобщаване на ромите за периода след 2020 г. и за засилване на борбата срещу антиромските настроения; [Обща препоръка на политиката № 13 на Европейската комисия срещу расизма и нетърпимостта \(ЕКРН\) от 2012 г. за борба с антициганизма и дискриминацията на ромите](#); [Съвет на Европа, Декларация на Комитета на министрите относно разрастването на антициганизма и породеното от расизъм насилие над роми в Европа](#).

² Системната дискриминация произтича от неравенства, залегнали в законодателството, политиките и практиката. Често пъти те не се дължат на умисъл, а на редица институционални фактори при формулирането, изпълнението и прегледа на законодателството, политиките и практиката. Вж. [Roma and traveller inclusion](#):

- **предотвратяване и борба с антициганизма като всеобхватен/хоризонтален приоритет** във всички секторни политики с цел:
 - 1) да се противодейства на сегрегацията, малтретирането и тормоза в образованието; да се повиши чувствителността на училищния персонал към тези явления;
 - 2) да се противодейства на дискриминацията в заетостта и в достъпа до заетост и да се повиши чувствителността на работодателите;
 - 3) да се противодейства на дискриминацията в достъпа до качествено здравеопазване; да се премахнат паралелните, сегрегирани услуги; да се предотвратят нарушения на правата на човека (напр. принудителни аборти и принудителна стерилизация); да се повиши чувствителността на здравните работници към тези явления;
 - 4) да се предприемат мерки срещу пространствената сегрегация; да се предотвратява принудителното извеждане от жилища без осигурено алтернативно жилищно настаняване; да се повиши чувствителността на органите на властта към тези явления; и
 - 5) редовно да се събират данни, свързани с равенството (данни за преживяна дискриминация; данни от органите по въпросите на равенството относно прояви на дискриминация).

БОРБА С ПРЕДАВАНАТА ОТ ПОКОЛЕНИЕ НА ПОКОЛЕНИЕ БЕДНОСТ

(с особен акцент върху закрилата на децата и по-целесъобразното разходване на средствата от ЕС)

Справянето с бедността и изключването, които се предават от поколение на поколение, е от ключово значение за подобряването на положението на маргинализираните роми. Изключването и дискриминацията в достъпа до образование, заетост, здравеопазване и жилищно настаняване засягат развитието на децата, а това на свой ред може да има отражение и върху техния родителски капацитет в бъдеще и да доведе до по-нататъшно разпростиране на неравностойното положение върху техните собствени деца. Порочният кръг на изключването и дискриминацията няма как да се преодолее без съществена намеса, насочена към цялостно справяне с динамиката на първопричините и за планиране на по-добро бъдеще за следващото поколение. Тази намеса трябва да бъде **съсредоточена върху децата** и да бъде трайна във времето.

Националните стратегически рамки за ромите следва да :

- мобилизират съответния експертен опит на всички управленски нива с цел формулирането на мерки за закрила на децата; осигуряват достатъчно ресурси за образование и грижи в ранна детска възраст, както и за по-нататъшно образование (напр. стипендии, менторски програми, следучилищна подкрепа), пълноценно хранене, личностно развитие и работа със семействата;
- насърчават участието в образование и грижи в ранна детска възраст;
- защитават жените и децата чрез стратегии за борба с престъпления като трафика на хора, включително всички срещани форми на експлоатация (сексуална експлоатация, експлоатация на труда, принудителна прося и експлоатация за престъпни дейности, свързани с принудително сключване на фиктивни бракове с цел облагодетелстване), и да осигурят достъп до помощ, подкрепа и закрила;
- подобряват достъпа на хората с увреждания и на децата, лишени от родителска грижа, до услуги в общността и в семейна среда; засилят мерките за предотвратяване на институционализирането чрез подкрепа за семействата в несигурно положение и за хората с увреждания;
- гарантират дългосрочната устойчивост на мерките за подкрепа на децата и техните семейства, така че да се подобрят условията за следващото поколение;

[towards a new EU framework, learning from the work of equality bodies \[Приобщаване на ромите и странстващите общности: към нова рамка на ЕС с поуки от работата на органите по въпросите на равенството\].](#)

- съдържат планиране на финансовото подпомагане и инвестициите, което се основава на точен анализ на първопричините за маргинализацията (социално-икономическото изключване и дискриминацията); включват събиране на по-детайлни сведения чрез систематични оценки и анализ на видовете национални, регионални и местни намеси, които са (не)успешни, и на причините за техния (не)успех, с цел по-задълбочено вникване в пречките пред приобщаването; осигирят участието на всички заинтересовани страни (местните органи, гражданското общество, заинтересовани лица от ромските и останалите общности с евентуално различаващи се гледища) в аналитичната работа;
- анализират използването на средствата от ЕС в сътрудничество с управляващите органи — ако в докладите от наблюдението се установи, че средствата не са използвани ефективно за постигане на целите за приобщаването, следва да се работи съвместно с местните/управляващите органи и заинтересованите страни за установяване на причините за това и преодоляване на идентифицираните пречки; и
- установят тесни връзки между НЗКВР и органите, отговарящи за наблюдението на средствата от ЕС; гарантират, че със средствата от ЕС, предназначени за ромите, се създават реални възможности за участие и че те имат планираното въздействие върху ежедневието им живот, а не се обслужват други интереси.

НАСЪРЧАВАНЕ НА УЧАСТИЕТО НА РОМИТЕ

Участието на ромите в придаването на облик на обществените въпроси е предварително условие и необходим фактор за равнопоставеността и приобщаването и е в полза на демократичното и ефективно управление. Участието и овластяването на ромите предполагат те да бъдат чути и да могат да действат по нови, жизнеутвърждаващи начини. Приобщаването отваря пътища за действие и дава на хората възможност да участват в обществото. Участието и овластяването са принципи и процеси за подобряване на условията на живот на хората и на постиженията в живота им. Подкрепата за пълноценно участие на ромите в създаването на политики на местно, национално и европейско равнище е необходимо условие за преодоляване на изключването. Особено важна е ролята на организациите на гражданското общество, които са ръководени от роми или осъществяват дейност в подкрепа на ромите. Препоръчително е, когато координират разработването на национални стратегически рамки, НЗКВР да насърчават модели на участие, като подпомагат например тематични работни групи, които разработват оценки на нуждите, приоритети, цели и действия в ключови области, като обединяват субекти от национален, регионален и местен мащаб и от неправителствения сектор и осигуряват участието на ромите. Тези модели и структури могат впоследствие да служат и за наблюдение и оценка на изпълнението.

В националните стратегически рамки за ромите следва:

- да се определят минимални задължителни аспекти и канали за участие на ромите в разработването, прилагането и наблюдението на политики, както и в програмирането на фондовете на ЕС, включително чрез писмени протоколи за участие, в които се посочва мандатът (обхват и естество на ангажираност), съставът (принципи за подбор на членовете), работните методи и очакваните резултати от работата на органите за консултации и участие, с оглед осигуряване на ефективно сътрудничество, доверие и отчетност³;
- да се разкриват възможности за овластяване на ромските общности на местно равнище, така че да се създават предпоставки за общностна ангажираност и общностни действия, насочени изрично към постигането на социална и политическа промяна. Мобилизирането на общностите следва да се разглежда като целенасочен приобщаващ процес с участието на ромите, местните органи и организации;
- да се гарантира, че ромите са представени в цялото им многообразие (включително местни граждани и чужденци, маргинализирани и интегрирани лица, жени, деца и млади хора) в процесите на изработване на политиките и в консултативните процеси;
- да се допринася за подобряване на действията на местно равнище чрез ангажиране на повече специалисти от ромските общности, които да изпълняват ролята на медиатори и да подпомагат преодоляването на трайната липса на доверие между ромските общности и общностите на мнозинството;
- да се насърчава сътрудничеството в гражданското общество между организациите по въпросите на ромите и останалите организации, особено тези, които са насочени към защита на правата на децата, младежите и жените;
- да се използват средства от ЕС и други средства за редовно подпомагане на изграждането на капацитет (за скрининг на равнопоставеността, участие и пр.), по-специално за организациите на гражданското общество, които извършват дейност на местно равнище; и
- в държави със значителен дял на ромите сред населението:
 - да се насърчават положителни действия за увеличаване на участието на ромите в националната и местната администрация в областта на равенството и приобщаването, научните изследвания и пр.; и

³ Violetta Zentai, Georgeta Munteanu, Simona Torotcoi, [The quality of participation in a post-2020 EU initiative for Roma equality and inclusion \[Качество на участието в инициатива на ЕС за равнопоставеност и приобщаване на ромите за периода след 2020 г.\]](#), експертни доклади, в които се доразвиват някои аспекти на оценяването на рамката на ЕС за национални стратегии за интегриране на ромите, ориентирани към бъдещето, 2020 г., стр. 41, 59—60.

- да се предвижда евентуална възможност за учредяване на национални представителни организации на ромите с цел постоянни консултации и участие в обсъжданията на политики. Тези организации следва да получават базови институционални безвъзмездни средства от националните правителства или редовни средства за подпомагане на гражданското общество.

ОТРАЗЯВАНЕ НА МНОГООБРАЗИЕТО

От ключово значение е при изработването на националните стратегически рамки да се отчита многообразието на ромите и техните общности. Стратегическата рамка на ЕС за ромите насърчава овластяването на жените, младежите и децата с ромски произход (а също и ромите с увреждания, възрастните роми, ромите от общността на ЛГБТИ+ и мобилните граждани на ЕС) така, че те да могат да преодолеят социално-икономическите неравенства, да упражняват правата си в пълна степен, да реализират своя потенциал и да бъдат активни участници за промяна.

Националните стратегически рамки за ромите следва:

- да оценят нуждите и положението на всички роми (включително на тези, които не са граждани на страната или на ЕС или нямат гражданство);
- да се борят с множествената дискриминация и междусекторността, които утежняват изключването;
- да са насочени към най-маргинализираните ромски групи, като в тях се предвиждат мерки за тяхното приобщаване и за преодоляване на бедността сред тях (без да се изключват други групи в подобно положение), както и мерки за насърчаване на участието на всички роми и мерки, насочени както към ромското, така и към цялото население, за предотвратяване и противодействие на антициганизма и на дискриминацията;
- да определят специфични цели и целенасочени мерки за жените, децата и младежите с ромски произход, ромите с увреждания и възрастните роми, мобилните граждани на ЕС, ромите без гражданство и ромите от държави извън ЕС (според случая) и да предвиждат разбивки на показателите по пол и възраст;
- да отчитат измерението, свързано с пола, във всички области и особено в образованието, заетостта, здравеопазването, издръжката за деца и борбата с (множествената) дискриминация, включително (домашното) насилие и експлоатацията; да насърчават участието и гарантират, че мерките са насочени към постигане на равенство между половете;
- да осигуряват подкрепа за достъпа на жени с ромски произход до правосъдие с оглед предотвратяване или преодоляване на домашното насилие и други нарушения на правата на човека;
- да предвиждат участие в транснационално сътрудничество с цел по-ефикасно справяне с предизвикателствата и използване на възможностите, които произтичат от транснационалната мобилност на ромите, като се осигурява достъп до образование, заетост, жилищно настаняване, здравеопазване и други социални услуги; и
- да сложат край на непритежаването на гражданство сред ромите чрез гарантиране на универсална регистрация при раждане и достъп до документи за самоличност, официални процедури за установяване на липсата на гражданство и универсален достъп до услуги.

СЪЧЕТАВАНЕ НА ОБЩИ И ЦЕЛЕНАСОЧЕНИ ПОДХОДИ

Макар че дискриминацията и изключването на ромите са основание за траен целенасочен подход, целта на този тип подход е да се способства за ефективното приобщаване и равенството на ромите във всички сфери на живота. Това предполага реформиране на общите политики така, че да станат приобщаващи, което изисква интелигентно съчетаване на целеви и общи подходи. Целевите политики следва да бъдат временни и да служат за смекчаване на утежненото неравностойно положение и допълнителната дискриминация, с която се сблъскват ромите. Целевият им характер а следва да бъде изричен (без непременно да се основава на етническата принадлежност), но не изключващ, т.е. да не изключва хората, които не са роми, но се намират в същото положение.

В националните стратегически рамки за ромите следва:

- да се посочва изрично по какъв начин конкретните целенасочени мерки (гаранции) способстват за преодоляване на пречките, ограничаващи достъпа на ромите до общите политики и възможността им да се възползват от тях, и по какъв начин се повишава степенята на приобщаване на ромите в обществените политики;
- да се подпомага достъпът на ромите до права и основни услуги с допълнителна целенасочена подкрепа, но без създаване на постоянни паралелни структури;
- да се осигурява териториална насоченост на намесата, за да бъде тя съобразена с местните условия; при по-широкообхватните намеси (напр. за справяне с крайната бедност) да се съчетава териториалната насоченост с насоченост към определени социални групи и да се гарантира, че те достигат до ромското население;
- *в държави със значителен дял на ромското население:*
 - да се извърши скрининг/одит на ключовите общи политики с цел оценка на въздействието им върху равенството и приобщаването на ромите;
 - да се посочва как ще се използват средствата от ЕС за реформа на общите политики така, че да станат приобщаващи (напр. премахване на сегрегацията в образованието или жилищното настаняване), и за целенасочени действия; и
 - да се излагат конкретни методи за превръщане на равенството, приобщаването и участието на ромите в обичайна практика в обществото на регионално и местно равнище.

РАЗШИРЯВАНЕ НА МАЩАБА НА МЕРКИТЕ ЗА ПРЕДОТВРЯВАНЕ ИЛИ СМЕКЧАВАНЕ НА НЕПРОПОРЦИОНАЛНОТО ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КРИЗИТЕ ВЪРХУ РОМИТЕ

Всички основни предизвикателства, пред които е изправен ЕС днес (включително пандемията от коронавирус, изменението на климата, екологичният и цифров преход), имат измерение, свързано с равенството и приобщаването на ромите. Следва да се положат особени усилия, за да се гарантира, че дискриминираните и маргинализираните групи, и в частност ромите, не са принудени да понасят непропорционална част от товара при кризи и преходи, както и че извънредните мерки и по-дългосрочните стратегии за растеж включват допълнителна, целенасочена подкрепа за приобщаване на тези групи. Следва да се извлекат поуки от пандемията от коронавирус, която оказа непропорционално голямо въздействие върху маргинализираните ромски общности, поради което те бяха изложени на най-тежките краткосрочни отрицателни последици за здравето и средносрочни социално-икономически последици. Националните стратегически рамки за ромите следва да допринасят за смекчаване на последиците от кризата, предизвикана от коронавируса, и да ни подготвят да се справяме по-добре с подобни явления в бъдеще.

Националните стратегически рамки за ромите следва:

- да осигуряват планиране на ефективно събиране на данни и наблюдение на социално-икономическите последици (по възраст, пол и медицински нужди), за да се гарантира наличието на ефикасни, съобразени мерки на политиките, с които да се реагира на съществуващите или на бъдещите пандемии;
- да са съобразени с краткосрочните, средносрочните и дългосрочните нужди и да осигуряват участието на засегнатите страни в разработването и прилагането на мерки;
- да подкрепят усилията на местните органи да откликнат на най-належащите нужди на ромските общности (напр. достъп до подслон, включително храна и вода, достъп до безплатни здравни услуги и финансово подпомагане на ромските семейства в несигурно икономическо положение);
- да приоритизират усилията за борба със структурните неравенства и липсата на достъп до основни услуги и инфраструктура сред ромските общности;
- да гарантират, че мерките и/или действията, финансирани от ЕС или на национално равнище, достигат до най-маргинализираните общности и до тези в най-неравностойно положение и отговарят на нуждите им;
- да насърчават осигуряването на достъп до безопасна и чиста питейна вода за ромите⁴;
- да подобрят достъпа до санитарно-хигиенни условия и осигурят непрекъснатост на основните комунални услуги в случай на пандемия;
- да насърчават здравната грамотност сред ромското население;
- да насърчават разпространението на точна, ясна и основана на факти информация и кампании за повишаване на осведомеността като ефикасни средства срещу дискриминацията и ксенофобията;
- да предвиждат редовно наблюдение на условията и рисковете, свързани с околната среда, засягащи конкретно ромските общности в неравностойно положение, и да предприемат действия за коригиране на опасните или нехигиенични условия; и
- да насърчават съгласуваност между мерките за справяне с извънредни ситуации и мерките за възстановяване и общите инициативи, като например Зеления пакт, цифровизацията, Европейския стълб на социалните права, целите за устойчиво развитие, Европейския семестьр и общите стратегии, програми и реформи.

⁴ В [Директивата за питейната вода](#) (съображение 31; член 16) се изисква държавите членки да вземат предвид специфичното положение на културните малцинства, като например ромите и пътуващите общности, независимо дали водят уседнал начин на живот или не, като предприемат необходимите мерки, за да подобрят достъпа им до вода, предназначена за консумация от човека.

ОСИГУРЯВАНЕ НА ЦИФРОВО ПРИОБЩАВАНЕ

Когато пандемията от коронавирус доведе до затварянето на училищата, университетите и офисите, всички се обърнаха към интернет като спасително средство. Масовото преминаване към образование онлайн, дистанционно медицинско обслужване и пр. се основаваше на предположението, че всеки има достъп до интернет. С кризата обаче се разкриха смущаващи [разлики в глобален мащаб](#) в онлайн обучението и дистанционното обучение онлайн. Ромите често живеят в селски райони, които все още изостават по отношение на достъпа до инфраструктура за високоскоростна широколентова връзка с интернет. При маргинализираните роми, чийто достъп до ИТ оборудване и равнище на цифрова грамотност са ограничени или въобще не съществуват, с кризата излязоха наяве дълбоко вкоренени структурни неравенства, които водят до риск от ниски образователни резултати и изоставане на ромските деца в учебния процес и до лишаване на пълнолетните роми от информация в реално време и от възможности за заетост. Основните предизвикателства в цифровата ера, свързани с неравенството, дискриминацията и изключването, трябва да бъдат преодолені, за да се гарантира, че никой не е пренебрегнат. Успехът във внедряването на цифрови технологии и издръжливостта на Европа и социалната справедливост в нея зависят от достъпа на хората до необходимата инфраструктура, оборудване и цифрови умения.

Националните стратегически рамки за ромите следва да осигурят:

- преодоляване на цифровото изключване на ромите чрез осигуряване на достъп до цифрови технологии, и по-специално достъп до дистанционно онлайн обучение в случай на затваряне на учебни заведения, както по време на пандемията от коронавирус, и подкрепа за този тип обучение;
- насърчаване на синергии с други инициативи в областта на политиката (особено такива, които засягат обществените и търговските услуги в интернет и електронното управление), така че да се подобри използваемостта на обществените услуги и да се насърчава приобщаващото електронно управление, с конкретни мерки за предоставяне на обществени услуги и свързаност на ромите, като се обръща специално внимание на селските райони;
- развиване на цифрови умения и цифровата компетентност⁵ на ромите чрез:
 - 1) подобряване на достъпа до цифрово оборудване и мрежови връзки (напр. места за обществен достъп до интернет в необлагодетелстваните райони);
 - 2) поощряване на развитието на основни цифрови умения и цифрова компетентност в перспективата на ученето през целия живот и предлагане на съответното обучение;
 - 3) повишаване на качеството на ползване сред ромите и на тяхното участие в информационното общество; и
 - 4) насърчаване на подаването на сигнали за дискриминационни практики в интернет по отношение на достъпа до услуги и ползването на услуги;
 - 5) включване на инициативите за цифрова грамотност в местния социално-икономически контекст чрез приспособяването им към конкретните нужди и условия в ромските общности;
 - 6) насърчаване и подкрепа на инициативи за цифрова грамотност⁶, които:
 - стимулират мотивацията и осведомеността по отношение на ползването на интернет;
 - са на достъпна цена и са устойчиви;
 - включват съдържание и форми на представяне, които са приспособени към ромите

⁵ В [Рамката за цифрова компетентност на гражданите](#) са определени пет компонента на цифровата компетентност: информационна грамотност и грамотност по отношение на данните, общуване и сътрудничество, създаване на съдържание, безопасност и решаване на проблеми.

⁶ В [Рамката за цифрова компетентност на гражданите](#) информационната грамотност и грамотността по отношение на данните/цифровата компетентност са определени като способност да се артикулират информационните нужди; да се откриват и извличат цифрови данни, информация и съдържание; да се преценява релевантността на източника и на неговото съдържание; и да се съхраняват, управляват и организират цифрови данни, информация и съдържание.

(нови методи на обучение, информално учене и др.); и

— са достъпни и използваеми;

- насърчаване на използването на цифрови решения за здравеопазване както сред пациентите, така и сред здравните работници, с оглед осигуряване на непрекъснатост на грижите и безопасни средства за лечение; и
- преразглеждане на стратегическите рамки за цифрово приобщаване, за да се оценят пречките, с които се сблъскват ромите.

ПОСТИГАНЕ НА ЕКОЛОГИЧНА СПРАВЕДЛИВОСТ

Екологичната дискриминация⁷, с която се сблъскват многобройни ромски общности, все повече привлича общественото внимание. Тази отдавна пренебрегвана действителност разкри своите диспропорционални последици по време на пандемията от коронавирус, като маргинализираните общности се оказаха по-уязвими на замърсяване и на свързаните с него здравословни проблеми. Рисковете за здравето се утежняват допълнително от лошите условия на живот и сегрегацията, в резултат на които ромите биват тласкани към още по-тежко социално-икономическо изключване.

В националните стратегически рамки за ромите следва:

- да се признае екологичната дискриминация и да се предприемат действия за преодоляването ѝ, особено предвид факта, че тя засяга маргинализираните ромски общности в сегрегирани райони (като проява на антициганизма); да се способства за осъзнаването на това как в резултат на екологичната дискриминация и липсата на услуги, свързани с околната среда, маргинализираните роми са принудени да живеят на места с влошени условия на околната среда;
- да се обърне специално внимание на достъпа до вода, адекватни санитарно-хигиенни условия, услуги за събиране и управление на отпадъците и да се противодейства на трайната пространствена сегрегация като причина за екологична дискриминация в областта на жилищното настаняване и основните услуги;
- да се предвидят действия за преодоляване на недостатъчния достъп на ромите до зелени жилищни пространства, които осигуряват възможност за отмора;
- да се осигури предотвратяване на свързаните с околната среда рискове за здравето и преодоляване на последиците за здравето вследствие на замърсяване и зарази; и
- да се осигурят здравословни и безопасни условия на труд за хората, работещи в по-неблагоприятни условия на околната среда.

⁷ Ромите страдат от екологична дискриминация, когато живеят в сегрегирани поселения в опасни екологични условия (в близост до сметища, изоставени промишлени обекти или места, застрашени от наводняване), лишени от основни предпоставки на околната среда като управление на водите и отпадъците. Вж. [*„Pushed to the wastelands: environmental racism against Roma communities in Central and Eastern Europe“*](#) [*Изтласкани в пустошта: екологичен расизъм срещу ромските общности в Централна и Източна Европа*]. За обяснения и източници във връзка с понятията вж. [уебсайта](#) на Energy Justice Network [Мрежа за енергийна справедливост].

НАСЪРЧАВАНЕ НА (ПОЗНАВАНЕТО НА) ИЗКУСТВОТО, ИСТОРИЯТА И КУЛТУРАТА НА РОМИТЕ

Изкуството, историята и културата на ромите са неделима част от европейския и националния пейзаж. Векове наред обаче културата и идентичността на ромите са били идеализирани и представяни в стереотипи, което още повече задълбочи отчуждението на ромските общности от обществата като цяло. Признаването на ромската култура следва да се гради въз основа на послания на самите роми.

В националните стратегически рамки за ромите следва:

- да се признае приносът на ромското изкуство и култура към националното и европейското наследство, да се повиши осведомеността за него и да се засили ангажираността на ромите с този принос;
- да се подкрепят платформи, способстващи за контактите между ромите и останалите хора на местно равнище, чрез насърчаване на традиционните и съвременните ромски изкуства, занаяти и култура и на познанията за историята на ромите;
- да се насърчават дейности за повишаване на осведомеността в сътрудничество с медиите в подкрепа на самоизградена ромска идентичност и културно наследство;
- да се противодейства на предразсъдъците и стереотипите, насочени срещу ромите;
- денят 2 август да се определи и отбелязва като Европейски ден за възпоменание на Холокоста над ромите, в памет на жертвите на геноцида над ромите през Втората световна война;
- да се насърчава интегриран подход към възпоменанието на Холокоста, като на Международния ден за възпоменание на Холокоста (27 януари — денят на освобождаване на концентрационния лагер Аушвиц-Биркенау) се почита съдбата на ромите;
- ромските общности да бъдат интегрирани в националните културни послания чрез включване на изкуството, историята и културата на ромите в колекциите в националните архиви, музеи и постоянни художествени изложби; да се осигурят адекватни средства за опазване, съхранение и развитие на изкуството и културата на ромите, включително чрез насърчаване на провеждането на фестивали;
- да се осигури включване на ромския език и историята на ромите в учебните планове за училищата и в учебниците — както за учащите от ромски произход, така и за останалите; да се насърчават дейности и кампании за взаимно опознаване на различните култури в училищата; и
- да се създадат възможности за овластяване и подкрепа на ромските предприемачи и самостоятелно заетите лица с местна стопанска дейност, насърчаваща ромските традиции и култура.

НАСЪРЧАВАНЕ НА СОЦИАЛНИТЕ ИНОВАЦИИ И ЕКСПЕРИМЕНТИРАНЕТО С ПОЛИТИКИ

Социалните иновации и експериментирането с политики представляват нови подходи в областта на социалната промяна, които обхващат идеи, практики и инициативи за намеса на различни равнища на системата с цел да се катализират дълбоки промени и трайно положително въздействие. Като такива, те могат да бъдат значими инструменти за насърчаване на равенството, приобщаването, участието и овластяването на ромите.

В политиките на ЕС „социалните иновации“ са определени като дейности, които са социални както по отношение на целите, така и на средствата си, и които се отнасят до разработването и прилагането на нови идеи (относно продукти, услуги и модели), които едновременно отговарят на социални нужди и създават нови социални взаимоотношения или сътрудничества, като така се създават ползи за обществото и се увеличава способността му за действие⁸. „Експериментиране със социални политики“ означава намеси в областта на политиката, които предлагат иновативен отговор на социални нужди, които се прилагат в малък мащаб и при условия, които дават възможност за измерване на тяхното въздействие, преди да бъдат приложени в друг контекст или по-широк мащаб, ако резултатите се окажат убедителни⁹.

Националните стратегически рамки за ромите следва:

- да насърчават възникването на национални алианси за учене и иновации в подкрепа на приобщаването, които обединяват участници от цялата екосистема (съответни организации на практикуващи ромски специалисти, представители на стопанските кръгове/индустрията, социални инкубатори и мрежи за промяна, посолства, изследователски организации);
- да поставят началото на съвместни процеси със заинтересовани страни, благотворителни организации и организации, преследващи социални цели, на национално или регионално равнище, за да се установят нуждите, наличните ресурси и възможностите за съвместни системни действия (включително с наличната консултантска подкрепа от ЕС);
- да подкрепят развитието на ориентирани към резултатите проекти, насочени към ключови области на социалните услуги (достъп до жилищно настаняване, комунални услуги, основна обществена инфраструктура и услуги и др.);
- да допринасят за катализиране и натрупване на знания за работни подходи по различни теми и в различни сектори, като същевременно насърчават активното участие и капацитета на ключови участници от различните сектори (публичен, частен, граждански) за съвместно сътрудничество;
- да създават предпоставки за експериментиране със социални политики (напр. осигуряване на гарантиран основен доход) с цел разработване на модели и тестване на алтернативни механизми за предоставяне на социални помощи;
- да разкриват възможности за мобилизиране на частен капитал и обединяване на средства например с благотворителни организации чрез евентуални схеми за съвместно финансиране, за да се отговори на неудовлетворени нужди на най-уязвимите;
- да създават предпоставки за проучване на нови модели на услуги или предоставяне и по-широко предоставяне посредством партньорства, ориентирани към резултатите;
- да подпомагат обединяването и интегрирането на целево и гъвкаво финансиране; и
- да подпомагат създаването на експертни центрове за социални иновации (които да бъдат подкрепени чрез транснационални дейности по ЕСФ+) и да предвиждат мандат за предприемане на действия в подкрепа на приобщаването на ромите.

⁸ Вж. Предложение за Регламент на Европейския парламент и на Съвета относно Европейския социален фонд плюс (ЕСФ+) 2018/0206(COD) ([COM\(2018\) 382 final](#), 30.5.2018 г.), член 2, параграф 16.

⁹ Пак там, член 2, параграф 17.